

शासन व्यवहारात मराठीचा वापर

शासनाचे धोरणे, अहवाल, आदेश, नियम,
शासन निर्णय, अधिसूचना, व प्रारूप नियम
इत्यादी मध्ये मराठीचा वापर करण्याबाबत....

महाराष्ट्र शासन

मराठी भाषा विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: मभावा-२०१४/१४९/प्र.क्र.७३/भाषा-२

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई — ४०० ०३२

दिनांक :- २० ऑगस्ट, २०१४

वाचा :-

- १) सामान्य प्रशासन विभाग ,शासन निर्णय क्र.मभावा-१०८०/प्र.क्र.५४/२०, दि.१८ मे, १९८२,
- २) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र.मभावा-१०८६/प्र.क्र.१६१/८६/वीस-ब, दि.१८ जुलै, १९८६,
- ३) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र.एलएनजी-१०९९/१४३//प्र.क्र.८२/२०-ब, दि.३१. मे, २००४,
- ४) सामान्य प्रशासन विभाग,शासन निर्णय क्र.एलएनजी-२००७/६८१/प्र.क्र.९/२०-ब, दि.१८ जानेवारी, २००८,
- ५) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र.मभावा-२०१०/प्र.क्र.७५/२०-ब, दि.१४ जुलै, २०१०,
- ६) मराठी भाषा विभाग, शासन निर्णय क्र.मभावा-१०११/प्र.क्र.७८/२०११/भाषा-२,दि.१० मे, २०१२,
- ७) मराठी भाषा विभाग, शासन निर्णय क्र. मभावा-१०१३/५७/८२/प्र.क्र.९/भाषा-२,दि.२९ जानेवारी, २०१३,
- ८) मराठी भाषा विभाग, शासन निर्णय क्र. बैठक-२०१३/प्र.क्र.१६२/भाषा-२, दि.१९ एप्रिल, २०१४.

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४ मधील तरतुदीनुसार वर्जित प्रयोजने वगळता सर्व कामकाज मराठीतून करणे बंधनकारक करण्यात आले आहे. शासकीय कार्यालयाप्रमाणेच शासनाच्या अंगीकृत व्यवसायांनी देखील वर्जित प्रयोजने वगळता सर्व कामकाज मराठीतून करण्याबाबत वेळावेळी सूचना देण्यात आलेल्या आहेत. वर्जित प्रयोजने वगळता इतर बाबतीत संयुक्तिक कारण नसताना राजभाषा मराठीचा वापर करण्यास टाळाटाळ करणाऱ्या अधिकारी व कर्मचारी यांच्या गोपनीय अहवालात नोंद घेण्याबाबत तसेच वारंवार समज देऊनही जे अधिकारी व कर्मचारी राजभाषेचा वापर करण्याच्या नियमांचे पालन करणार नाहीत त्यांच्याविरुद्ध शिस्तभंगाची

कारवाई करण्याच्या सूचना सर्व कार्यालय प्रमुख व विभाग प्रमुख यांना संदर्भाधीन आदेशान्वये देण्यात आल्या आहेत. तथापि, अद्यापही कार्यालयाचे कामकाज १०० टक्के मराठीतून होत नसल्याचे शासनाच्या निदर्शनास येत आहे.

या संदर्भात नुकतेच मा. राज्य मुख्य माहिती आयुक्त यांच्याकडे झालेल्या अपीलाच्या सुनावणीच्या संदर्भात मा. राज्य मुख्य माहिती आयुक्त यांनी शासनाची सर्व धोरणे, नियम, आदेश, अहवाल, निर्णय, अधिसूचना, प्रारूप नियम इ. सर्व माहिती मराठीतून प्रकट करण्याची सूचना सर्व प्रशासकीय विभागांना तसेच विभागांच्या अखत्यारित असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांना देण्याचे आदेश दिले आहेत. त्याचप्रमाणे मराठी भाषेतून वरील विषयांच्या माहितीचा अनुवाद करण्यासाठी भाषा संचालनालयाला अधिक मजबूत करण्याचे व आवश्यकता असल्यास संचालनालयाला पॅनलवर Accredited Translators (अधिस्वीकृत अनुवादक) उपलब्ध करून द्यावेत असेही आदेश दिले आहेत. तसेच शासकीय कामकाजामध्ये मराठीचा वापर होत नसल्याबाबतची बाब वारंवार लोकप्रतिनिधी जनता यांच्याकडून शासनास निदर्शनास आणण्यात येते. ही बाब विचारात घेता, मंत्रालयीन विभागामार्फत निर्गमित होणारी शासनाची धोरणे, नियम, आदेश, अहवाल, शासन निर्णय, अधिसूचना, प्रारूप नियम इत्यादी सर्व माहिती मराठीतून देण्याबाबत सूचना देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय—

महाराष्ट्र राज्याची स्थापना झाल्यानंतर शासनाने मराठीतून राज्यकारभार करण्याचे आपले धोरण जाहीर केले आहे. सदर धोरणानुसार दिनांक २६ जानेवारी, १९६५ पासून मराठी ही राज्याची राजभाषा म्हणून घोषित करण्यात आली आणि महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४ मधील तरतूदीनुसार दिनांक १ मे, १९६६ पासून वर्जित प्रयोजने वगळता सर्व कामकाज मराठीतून करणे बंधनकारक करण्यात आले आहे. शासकीय कार्यालयाप्रमाणे शासनाच्या अंगीकृत व्यवसायांनी वर्जित प्रयोजने वगळता सर्व कामकाज मराठीतून करावयाचे आहे. या आदेशाची अंमलबजावणी काटेकोरपणे होण्याच्या दृष्टीने शासनाकडून वेळोवेळी सूचनाही देण्यात आलेल्या आहेत. तथापि, प्रशासकीय विभाग/राज्य शासनाची कार्यालये/सार्वजनिक उपक्रम यांच्या कार्यालयाचे कामकाज १०० टक्के मराठीतून होत नसल्याची बाब शासनाच्या निदर्शनास येत आहे.

वर्जित प्रयोजने वगळता इतर बाबतीत संयुक्तिक कारणे नसताना राजभाषा मराठीचा वापर करण्यास टाळाटाळ करणाऱ्या अधिकारी व कर्मचारी यांच्या गोपनीय अहवालात नोंद घेण्याबाबत तसेच वारंवार समज देऊनही जे अधिकारी व कर्मचारी राजभाषेचा वापर करण्याच्या नियमांचे पालन करणार नाहीत त्यांच्याविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करण्याच्या सूचना शासन परिपत्रक सामान्य प्रशासन विभाग दिनांक १८, मे, १९८२ अन्वये सर्व कार्यालय प्रमुख व विभाग प्रमुख यांना देण्यात आल्या आहेत. तसेच शासन निर्णय सामान्य प्रशासन विभाग

दि.१८ जुलै, १९८६ अन्वये (१) लेखी ताकीद देणे (२) गोपनीय अभिलेखात नोंद घेणे (३) ठपका ठेवणे (४) एका वर्षाकरिता बढती रोखणे किंवा एक वर्षाकरिता पुढील वेतनवाढ रोखण्याबाबत सर्व कार्यालय / विभाग प्रमुख यांना सूचना देण्यात आल्या आहेत. या सूचनांची सर्व कार्यालय प्रमुख व विभाग प्रमुख यांनी काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्याबाबत या विभागाच्या संदर्भाधिन दि.१० मे, २०१२ च्या शासन परिपत्रकान्वये त्याचप्रमाणे शासन निर्णय, परिपत्रके, अधिसूचना, पत्रव्यवहार, संकेतस्थळे इत्यादीमध्ये मराठीचा वापर करण्याच्या सूचना दि. २९ जानेवारी, २०१३ अन्वये पुन्हा देण्यात आल्या आहेत. वर्जित प्रयोजने वगळता सर्व कामकाज मराठीतून प्रकट करण्याबाबत तसेच असे आदेश निर्गमित करताना अनुषंगाने शासनाची सर्व धोरणे, नियम, आदेश, अहवाल, निर्णय, अधिसूचना, प्रारूप नियम इ. सर्व माहिती मराठीतून प्रकट करण्याबाबत तसेच असे आदेश निर्गमित करतांना त्यातील मजकूर योग्य व व्याकरणदृष्ट्या सदोष नसल्याची खात्री करून घेण्याच्या सूचना सर्व प्रशासकीय विभागांना देण्यात येत आहेत. त्यांनी त्यांच्या अधिपत्याखालील कार्यालयांना, मंडळे, महामंडळे, प्राधिकरणे, सार्वजनिक उपक्रमांना याबाबत सूचना द्याव्यात.

मराठी अनुवादासाठी आवश्यकता भासल्यास सामान्य प्रशासन विभागाच्या दि.१८ जानेवारी, २००८ च्या शासन निर्णयातील नामिकेमधील (पॅनेल) भाषा तज्ञांची मदत घेण्याबाबत तसेच नामिकेवरील (पॅनल) तज्ञांना मराठी भाषा विभागाच्या दि.१९ एप्रिल, २०१४ च्या शासन निर्णयान्वये सुधारीत दरानुसार मानधन संबंधित विभागांनी त्यांच्या मंजूर अनुदानातून अदा करण्याच्या सूचनाही सर्व प्रशासकीय विभागांना देण्यात येत आहेत.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१४०८२८१६०६२५५५३३ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(ललिता शि.देठे)

उप सचिव महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव
- ३) मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव

- ४) मा. राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव
- ५) मा. राज्यमंत्री, मराठी भाषा विभाग यांचे स्वीय सहायक
- ६) सर्व सदस्य (विधानसभा/विधानपरिषद), महाराष्ट्र विधानमंडळ, मुंबई
- ७) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
- ८) मा. राज्य मुख्य माहिती आयुक्त, राज्य माहिती आयोग, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ९) सर्व उपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव
- १०) सर्व विभागीय आयुक्त
- ११) सर्व जिल्हाधिकारी
- १२) सर्व मंत्रालयीन विभाग
- १३) मंत्रालयीन विभागाच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग/कार्यालय प्रमुख
- १४) सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
- १५) प्रबंधक उच्च न्यायालय, मुळ शाखा, मुंबई (पत्राने)
- १६) प्रबंधक उच्च न्यायालय, अपिल शाखा, मुंबई (पत्राने)
- १७) सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ, विधानभवन, मुंबई
- १८) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई (पत्राने)
- १९) महालेखापाल-१ (लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई
- २०) महालेखापाल (लेखा परीक्षा), मुंबई
- २१) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
- २२) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
- २३) भाषा संचालक, भाषा संचालनालय, वांद्रे (पुर्व), मुंबई
- २४) सचिव, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई
- २५) सचिव, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई
- २६) संचालक, राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई
- २७) सर्व विभागीय सहायक भाषा संचालक, पुणे / नागपूर/औरंगाबाद/नवी मुंबई
- २८) निवडनस्ती

- सर्व मंत्रालयीन विभागांना विनंती करण्यात येते की, सदर आदेश त्यांनी आपापल्या अधिपत्याखालील विभाग प्रमुख/कार्यालय प्रमुख तसेच सार्वजनिक उपक्रम यांच्या निर्देशनास आणावेत.